

แนวทางการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง
ตามหลักจักร 4 ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา^{*}
GUIDELINES FOR PARIYATTIDHAMMA TEACHING AND LEARNING MANAGEMENT
IN DHAMMA STUDY DIVISION OF CHACHOENGSAO PROVINCE ACCORDING
TO THE FOURTH CHAKRA PRINCIPLES

¹พระมหาชนะชัย มงคลโธ Phramaha Chanachai Monkalo,

²พระครูโอภาสณนทกิตติ Phrakruophatnonthakit,

³พระมหาญาณวัฒน์ จิตวฑฺฒโน Phramaha Yannawat Thitavaddhano

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: jobzaza70@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง จังหวัดฉะเชิงเทรา 2) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน พระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง ตามหลักจักร 4 ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ 3) เพื่อเสนอแนวทางการจัดการ เรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง ตามหลักจักร 4 ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้การวิจัยแบบผสานวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ทำการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระภิกษุและสามเณร 186 รูป และใช้แบบสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติพื้นฐานคือ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก 2) กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม สนามหลวง ตามหลักจักร 4 ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ ประกอบด้วย การจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับยุคฐาน วิถีชีวิตใหม่ ทำให้ผู้สอนและผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านต่างๆ ของการจัดการเรียนการสอนอย่างสูงสุด โดยนำหลักจักร 4 มาบูรณาการ 4 ด้าน คือ หลักสูตรการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียน การสอน และการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน 3) แนวทางการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง ตามหลักจักร 4 ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นการนำหลักการจัดการ เรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง ทั้ง 4 ด้าน นำมาบูรณาการกับหลักจักร 4 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดการเรียนการสอน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนการสอน, พระปริยัติธรรม, หลักจักร 4

Abstract

The purposes of this thesis were 1) to study the condition of Pariyattidhamma teaching and learning management in Dhamma Study Division of Chachoengsao province, 2) to analyze development process of Pariyattidhamma teaching and learning management in Dhamma Study Division according to the Fourth Chakra principles in new normal, and 3) to propose guidelines for Pariyattidhamma teaching and learning management in Dhamma study division according to the fourth chakra principles in new normal of Chachoengsao province. Mixed methods research was used combines the methods of quantitative and qualitative research. The questionnaire was used as a quantitative data collection tool from a sample of 186 monks and novices. An interview questionnaire was used to collect qualitative data from five experts. Quantitative data were analyzed by using descriptive statistics consisted of mean and standard deviation whereas qualitative data was analyzed by content analysis. Results found that 1) the condition of Pariyattidhamma teaching and learning management in Dhamma study division of Chachoengsao province in four aspects was at a high level overall. 2) The development process of Pariyattidhamma teaching and learning management in Dhamma study division according to the fourth Chakra principles in the new normal consisted of teaching and learning management suitable for the new normal era and enabling teachers and students to develop in various fields of teaching management at the highest by bringing the Four Chakra principles to integrate 4 aspects , namely curriculum, teaching and learning management, instructional media, and measurement and evaluation. 3) guidelines for Pariyattidhamma teaching and learning management in Dhamma study division according to the fourth Chakra principles in new normal of Chachoengsao province is integration of the four aspects with the Four Chakra Principles in order to achieve proficiency and effectiveness in Pariyattidhamma teaching and learning management.

Keywords: Teaching and Learning Management, Pariyattidhamma, Fourth Chakra Principles

บทนำ

พระพุทธศาสนาเผยแพร่เข้าสู่ประเทศไทย พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ตั้งแต่ยุคกรุงสุโขทัยถึงปัจจุบัน ทรงบำเพ็ญพระองค์เป็นองค์อุปถัมภ์ ทรงมีพระราชศรัทธาอย่างแรงกล้าและทรงส่งเสริมการเรียนรู้ พระปรีดีธรรม บางพระองค์ทรงผนวชในบวรพุทธศาสนาและทรงเชี่ยวชาญเป็นพิเศษในภาษาบาลี เช่น พระมหาธรรมราชาลิไทยแห่งกรุงสุโขทัย และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การที่พระมหากษัตริย์ทรงสนับสนุนให้พระภิกษุ สามเณร ศึกษาเล่าเรียนพระปรีดีธรรมถือได้ว่าเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

การศึกษาของคณะสงฆ์ประกอบด้วยการศึกษาสามชั้นตอน คือ ชั้นปรีดี ชั้นปฏิบัติและชั้นปฏิเวธ การศึกษาชั้นปรีดีเป็นการศึกษาทางทฤษฎี เพื่อศึกษาพระธรรมวินัยให้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพระพุทธวจนะ และพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีต การศึกษาพระปรีดีธรรมมิได้จัดเป็นรูปแบบของโรงเรียนแต่จัดการเรียนการสอนภายในวัด ดังนั้นวัดจึงเป็นศูนย์กลางของการศึกษาปรีดีธรรมและถือเป็นศาสนกิจอย่างหนึ่งที่พระภิกษุสามเณรจะต้องศึกษาและนำความรู้ที่ถ่ายทอดให้กับประชาชน (माणพ พลไพรินทร์, 2555)

การจัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิผลและการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพย่อมส่งผลกระทบในทางที่ดีต่อคุณภาพของผู้เรียน ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา ผู้บริหารในฐานะตัวแทนของบุคลากรในโรงเรียนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารและการดำเนินงานเพื่อเปิดโอกาสให้สังคมและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น การบริหารโรงเรียนโดยหลักพุทธศาสนานับเป็นอีกมิติหนึ่งที่มีความลุ่มลึกที่ทันสมัยและเป็นที่ยอมรับกันในสังคมว่าได้สอนคนให้เป็นคนดี ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สอนให้คนดำเนินชีวิตอย่างไรให้ประสบความสำเร็จไม่ว่าจะเป็นเรื่องครอบครัว การงาน การดำเนินชีวิต และความสุขทางด้านจิตใจของแต่ละบุคคล

สำหรับการบริหารงานโรงเรียนพระปรีดีธรรม แผนกสามัญศึกษานั้น ดังที่ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2546) ได้แสดงรูปแบบการบริหารโรงเรียนไว้ว่า ผู้บริหารจะเป็นผู้ดำเนินการเองเกือบทั้งหมด โดยอาศัยศรัทธาของชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่โรงเรียนพระปรีดีธรรมโดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนเป็นพี่เลี้ยงในการบริหารจัดการศึกษา ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาวิชาพุทธศาสนาได้กล่าวถึงทางต้นทางการศึกษาของโรงเรียนพระปรีดีธรรม เฉพาะที่สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริม

การศึกษาเอกชนนั้นโดยมากมักไม่ค่อยจะมีปัญหามากนัก เพราะมีความพร้อมหลายประการในการอำนวยความสะดวกการศึกษา แต่โรงเรียนพระปรีดีธรรมที่สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาตินั้น มีปัญหาเรื่องการดำเนินการเพราะงบประมาณไม่เพียงพอต่อการจ้างครู ต้องหางบมาเสริมเป็นรายเดือน บางแห่งต้องพึ่งพาความเป็นผู้นำของผู้บริหารที่เป็นพระสงฆ์จึงมีงบประมาณดำเนินการต่อไปได้ สภาพการบริหารงานในเชิงวิชาการของโรงเรียนยังไม่เอื้อต่อการศึกษามีประสิทธิภาพ รวมทั้งการเข้าสู่ตำแหน่งของผู้บริหาร การบรรจุแต่งตั้งครู การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การนิเทศการศึกษา รวมไปถึงการวางแผนการบริหารจัดการ ยังไม่สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการ จำนวนนักเรียนที่ไม่มีความแน่นอน มีการย้ายเข้า ย้ายออกตลอดเวลา จึงเป็นปัญหาทางการบริหารงานและมีผลสะท้อนถึงการที่จะมุ่งพัฒนาและกำหนดเป้าหมายทางการศึกษาได้

ทั้งนี้ จุดมุ่งหมายของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม คือเพื่อปลูกฝังให้พระภิกษุสามเณรเป็นศาสนทายาทที่มีความรอบรู้ในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและสามารถนำ ความรู้นั้นไปอบรมสั่งสอนประชาชนให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งจะยังผลให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายในสังคม เกิดความมั่นคงแห่งพระศาสนาและประเทศชาติโดยส่วนรวมต่อไป การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมจำแนกเป็นสามระดับคือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ในปี พ.ศ. 2559 มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ทั่วประเทศ จำนวน 8,068 โรง จำนวนนักเรียนแผนกธรรม จำแนกตามระดับ คือ นักธรรมชั้นตรี จำนวน 93,628 รูป นักธรรมชั้นโท จำนวน 41,539 รูป นักธรรมชั้นเอก จำนวน 19,951 รูป รวม จำนวน 155,118 รูป (สำนักงานแม่กลองธรรมสนามหลวง, 2559)

สถานการณ์ของโรคระบาดที่มีชื่ออยู่โลกลอนไลน์ตลอดทุกวัน และยังไม่มีทีท่าว่าจะดีขึ้นอย่าง “ไวรัสโคโรนา” หรือ “โควิด-19” ทำให้ใครหลายคนเป็นกังวล และคอยติดตามข่าวสารกันอยู่ตลอดถึงจำนวนผู้ติดเชื้อ อัตราการเสียชีวิต รวมไปถึงการป้องกันตัวเองให้รอดพ้นจากการติดเชื้ออันตราย ทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิต กิจกรรมต่างๆ รวมถึงการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมด้วย

ขณะนี้สังคมไทยกำลังสนใจเรื่องโครงสร้างการบริหารองค์กรต่างๆ และสังคมการศึกษา มีการเปลี่ยนแปลง มีการใช้เทคโนโลยีมากขึ้น กำหนดให้ครูอาจารย์เป็นผู้บริหารมีอาชีพในการกำหนดวิธีการและเครื่องมือในการวัดจริยธรรม คุณธรรม และวัดคุณภาพทั้งภายในและภายนอก ในการประกันคุณภาพทางการศึกษา ส่วนในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ให้ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เมื่อการศึกษาทางโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และมีความตระหนักที่จะนำศีลธรรมเข้าไปแก้ปัญหาของสังคม เช่น รัฐบาลได้สนับสนุนให้พระเป็นครูสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ เป็นต้น ดังนั้น กระบวนการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์โดยเฉพาะพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม จึงควรที่จะมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงให้เข้าเป็นระบบเพื่อจะได้รองรับเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถเข้ามาศึกษาในคณะสงฆ์ และสามารถเทียบโอนกันได้ก็จะทำให้เด็กที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอยู่แล้วได้ศึกษาทั้งฝ่ายธรรมและฝ่ายโลกควบคู่กันไป และเป็นการสร้างศาสนทายาทและเปิดโอกาสให้เป็นทางเลือกใหม่ในการศึกษาของชาติ เพราะเหตุว่าการเรียนในโรงเรียนทั่วไปนั้นจะมีปัญหาเรื่องยาเสพติด เรื่องคุณธรรมจริยธรรม ถ้าเข้ามาบวชเรียนในวัดพระจัดการดูแลให้ คือ จัดศาสนศึกษาซึ่งเป็นการจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรที่เข้ามาบวชเรียนเพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งของผู้ต้องการให้ลูกของตนเองมีคุณธรรมและจริยธรรม เข้ามาบวชเรียนเพื่อที่จะเป็นพลเมืองดีของชาติ และรัฐจะต้องให้การสนับสนุนด้านงบประมาณเหมือนโรงเรียนทั่วไป

สิ่งสำคัญผู้บริหารคณะสงฆ์จะต้องเร่งพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์โดยเฉพาะหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ที่สามารถรักษาสาระหลักสูตรเดิมไว้และสามารถเทียบโอนผลการเรียนกับการจัดการศึกษาสามัญทั่วไปของรัฐ มิฉะนั้นในทศวรรษหน้าคณะสงฆ์จะเกิดวิกฤติขาดแคลนผู้เข้ามาบวชเรียนและสืบต่อพระพุทธศาสนาอย่างรุนแรง ดังนั้นผู้บริหารภายในองค์กรหรือสถานศึกษาจึงต้องมีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อการจัดการเรียนการสอนให้ดำเนินงานไปสู่ความสำเร็จตามหลักจักร 4 ประการ ได้แก่ 1) ปฏิรูปเทสวาสะ การอยู่ในถิ่นที่มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม 2) สปัจริยวัตรสละ การสมาคมกับคนดี 3) อัตตสัมมาปณิธิ การตั้งตนไว้ชอบ 4) ปุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้ได้ทำบุญไว้ก่อนแล้ว (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2534)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง ตามหลักจักร 4 ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวงให้มีความเหมาะสมกับยุคฐานวิถีชีวิตใหม่

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง ตามหลักจักร 4 ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง ตามหลักจักร 4 ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
 - 1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระภิกษุสามเณรนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 356 รูป
 - 1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้จากกลุ่มประชากร โดยใช้สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie & Morgan (1970) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 186 คน
 - 1.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 รูป/คน โดยสัมภาษณ์เจาะจงด้วยคุณสมบัติ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา การบริหารการศึกษา และหลักพุทธธรรม
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - 2.1 แบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นของการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง จังหวัดฉะเชิงเทรา แบ่งเป็น 2 ตอน ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษา และตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา ลักษณะเครื่องมือเป็นแบบวัดประเมินค่า 5 ระดับ คือมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด
 - 2.2 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ตามหลักจักร 4 ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา
3. การวิเคราะห์ข้อมูล
 - 3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ และค่าร้อยละ ส่วนสภาพปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
 - 3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน สรุปผลดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง จังหวัดฉะเชิงเทรา ในภาพรวม

สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา	n = 186			
	ระดับการปฏิบัติ			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับที่
1. หลักสูตรการเรียนการสอน	3.88	0.85	มาก	2
2. การจัดการเรียนการสอน	4.02	0.84	มาก	1
3. สื่อการเรียนการสอน	3.81	0.86	มาก	4
4. การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน	3.82	0.83	มาก	3
ค่าเฉลี่ยภาพรวม	3.88	0.85	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง จังหวัดฉะเชิงเทรา ในภาพรวมพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.85) ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนการสอน รองลงมาคือ ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ตามลำดับ

2. กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง ตามหลักจักร 4 ยุทธศาสตร์ชีวิตใหม่

2.1 ยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง โดยมีครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วม

2.2 จัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยจัดให้มีดัชนีชี้วัดคุณภาพการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ และสามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ทุกช่วงชั้น

2.3 ส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งการเรียนรู้

2.4 ส่งเสริมให้มีการร่วมมือเป็นเครือข่ายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในการจัดและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2.5 ส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

3. แนวทางการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง ตามหลักจักร 4 ยุทธศาสตร์ชีวิตใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา

3.1 ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ประกอบด้วย 1) จัดหลักสูตรเนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพสังคม สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ปัจจุบัน 2) ประชุมบุคคลากรวางแผนจัดการเรียนการสอนให้เกิดผล

สำเร็จตามหลักสูตร 3) จัดอบรมเกี่ยวกับเทคนิคการจัดการจัดทำหลักสูตรให้กับครูโดยผู้เชี่ยวชาญ 4) ดำเนินการตามแผนงานวิชาการด้วยความขยันและซื่อตรง 5) ปรับปรุงพัฒนาจัดทำโครงการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรและเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด 6) ผู้บริหารและครูวิชาการ กำกับติดตามการใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ 7) ผู้บริหารและครูวิชาการและครูผู้สอนร่วมกันสรุปและประเมินผลในการใช้หลักสูตร 8) นำผลการประเมินผลการใช้หลักสูตรไปปรับปรุงใช้ในการดำเนินงานวิชาการ

3.2 ด้านการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย 1) จัดหาครูที่มีใจรักในการจัดการเรียนการสอน 2) จัดครูเข้าสอนให้ตรงตามวิชาเอกเพื่อลดปัญหาและความลำบากในการสอน 3) จัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้อีกเพื่อต่อการเรียนการสอนเพื่อให้ไม่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อผู้สอนและผู้เรียน 4) สนับสนุนครูให้ใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอน 5) ครูจัดกิจกรรมส่งเสริมทางวิชาการอย่างสม่ำเสมอเพื่อหาผลลัพธ์การเรียนการสอน 6) ครูจัดกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักพิจารณาและวิเคราะห์ในการเรียนการสอน

3.3 ด้านสื่อการเรียนการสอน ประกอบด้วย 1) จัดหาครูผู้สอนที่มีความรักในการสอนเข้าอบรมการจัดทำสื่อการเรียนการสอนและการจัดทำสื่อต่างๆ 2) บำรุงรักษาสื่อการเรียนการสอนให้อยู่ในสภาพดีด้วยความอดทนต่อปัญหาและอุปสรรค 3) มีความขยันอดทนในการนำนวัตกรรมทางการศึกษามาใช้ในการเรียนการสอน 4) มีความพากเพียรในการจัดทำสื่อการเรียนการสอนอยู่ประจำ 5) ตรวจสอบและติดตามประเมินผลการใช้สื่อการเรียนการสอน 6) พิจารณาจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในการผลิตสื่อการเรียนการสอนด้วยความโปร่งใส สุจริต ตรวจสอบได้

3.4 ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ประกอบด้วย 1) ครูวางตัวเป็นกลางในการวัดผลและประเมินผล 2) ประชุมชี้แจงให้ครูเข้าใจในระเบียบการวัดและประเมินผล 3) วางแผนการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนตลอดการปีการศึกษา 4) จัดครูให้สร้างเครื่องมือวัดผลโดยให้ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ 5) ครูนำผลการวัดผลและประเมินผลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน 6) พิจารณาให้ครูเข้ารับการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผล 7) หมั่นติดตามและตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการศึกษา

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง ตามหลักจักร 4 ยุทธศาสตร์ชีวิตใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยนำผลการวิจัยมาอภิปราย ดังนี้

1. สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง จังหวัดฉะเชิงเทรา ในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาทุกด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนรู้ รองลงมาคือ ด้านหลักสูตร การเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน และด้านสื่อการเรียนการสอน ตามลำดับ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง ได้มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุง คุณภาพหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ครูสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนจัดกิจกรรม ส่งเสริมความรู้ให้ผู้เรียนอยู่เสมอ มีสื่อที่เหมาะสมและทันสมัย มีการวัดประเมินผลการเรียนการสอน โดยอาศัย การมีส่วนร่วมของครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชน สอดคล้องกับการวิจัยของรวิ จันทะนาม (2557) ที่ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบในการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ 1) การวางแผนเกี่ยวกับงาน วิชาการ 2) การจัดการเรียนการสอน 3) การบริหารการเรียนการสอน 4) การวัดและประเมินผล และ

สอดคล้องกับการวิจัยของคัมภีร์ สุตแท้ (2553) ที่ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารงานวิชาการสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กมีองค์ประกอบย่อย คือ 1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น 2) การวางแผนด้านวิชาการ 3) การเรียนการสอนและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 4) การพัฒนาหนังสือ สื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและแหล่งเรียนรู้ 5) การวัดผลประเมินผล และสอดคล้องกับงานวิจัยของเพชริน สงค์ประเสริฐ (2550) ที่ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารงานวิชาการโดยยึดหลักการทำงานเป็นทีมมีภารกิจขอบข่ายงานวิชาการในสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) การพัฒนาหลักสูตร 2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) การวัดผลประเมินผล 4) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา 5) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 6) การแนะแนวการศึกษา 7) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพในสถานศึกษา

2. แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ตามหลักจักร 4 ยุทธนาวิธีชีวิตใหม่ ประกอบด้วย 1) ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ผู้บริหารควรจัดหลักสูตรเนื้อหาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน มีการอบรม วางแผนงาน ปรับปรุงการกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน จัดหาครูให้ตรงตามวิชา สนับสนุนครูให้ใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอน จัดกิจกรรมส่งเสริมทางวิชาการมุ่งให้ผู้เรียนรู้จักพิจารณาและวิเคราะห์ 3) ด้านสื่อการเรียนการสอน จัดทำสื่อการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมกับเนื้อหาหลักสูตร พัฒนาสื่ออย่างต่อเนื่อง สามารถตรวจสอบและติดตามประเมินผล สนับสนุนจัดสรรงบประมาณด้านสื่อการเรียนการสอนด้วยความโปร่งใส สุจริต 4) ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ครูทำหน้าที่ในการวัดผลและประเมินผลด้วยความยุติธรรม เข้าใจละเอียด เน้นผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม โดยนำมาบูรณาการกับหลักจักร 4 ทำให้ผู้สอนและผู้เรียนเกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ มีกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดพัฒนาการเป็นไปตามเป้าหมายสูงสุดตามที่ตั้งไว้ เนื่องจากหลักจักร 4 เป็นหลักธรรมนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง สอดคล้องกับการวิจัยของพระครูปลัดสวญ ฐิตธมฺโม (บัวแก้ว) (2561) ที่ผลการวิจัยพบว่า ควรที่จะต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยให้หลักธรรมเข้าถึงสังคมได้ง่าย ควรประยุกต์ใช้ระบบการเรียนการสอนแบบอีเลิร์นนิ่ง ในรูปแบบสื่อการสอนที่ทันสมัยที่เป็นระบบ แอปพลิเคชัน การ์ตูนแอนิเมชัน ควรมีสื่อการสอนต่างๆ ควรพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือศูนย์ข้อมูลกลางยังไม่มี ความทันสมัยและเข้าถึงได้ยาก ตลอดจนการหาข้อมูลต่างๆ เป็นการช่วยพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับชั้นต่างได้ และสอดคล้องกับการวิจัยของพระอดิคุณ ฐิตวโร (เอี่ยมดี) (2558) ที่ผลการวิจัยพบว่า ด้านหลักสูตรควรมีการปรับปรุงเนื้อหาใหม่ให้กระชับขึ้นอ่านแล้วเข้าใจง่าย ด้านการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารครูผู้สอนควรนำวิทยาการความรู้ใหม่ๆ ไปใช้ในการสอนให้มากขึ้น ด้านสื่อการเรียนการสอน ครูควรเข้าอบรมด้านการทำสื่อการเรียนการสอนบ้างเพื่อจะได้ผลิตที่ทันสมัยและมีความหลากหลายออกมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนต่อไป ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนควรจัดกิจกรรมใหม่ๆ มาประกอบการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความต้องการของนักเรียนให้มาก เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ไปในทางที่ดี ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจอยากที่จะเรียนมากขึ้น ด้านการวัดผลและประเมินผล ควรจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลให้กับครู เพื่อให้ครูผู้สอนได้มีความรู้ในเรื่องของการวัดผลและประเมินผลมากขึ้นจะได้ออกแบบหาวิธีการวัดผลและประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับการวิจัยของพระครูสารกิจไพศาล (ณัฐภูมิ ธรรมจินดา) (2558) ที่ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านหลักสูตร ควรมีแนวทางการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้ทันสมัยและครูสอนควรทำความเข้าใจหลักสูตรให้มีความชัดเจน มีกระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้มี

เนื้อหาสาระเข้าใจง่ายไม่ซับซ้อนทำตามที่ภารกิจที่มีที่มอบหมาย 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน ควรมีแหล่งการเรียนรู้หลักธรรมแก่นักเรียน มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียน เพื่อสร้างจิตสำนึกให้เกิดแก่นักเรียน 3) ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนครูสอนพระปริยัติธรรมให้มีอุปกรณ์การเรียนการสอนที่มีความทันสมัย เช่น สื่อการเรียนรู้การเรียนการสอน 4) ด้านการวัดผลและประเมินผล ควรมีเกณฑ์การวัดผลและประเมินผลที่ชัดเจน เพื่อนำผลการวัดและประเมินผลไปปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง ต่อไป

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง ตามหลักจักร 4 ยุทธศาสตร์วิถีชีวิตใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา สรุปลองค์ความรู้จากการวิจัย ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยคือแนวทางการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง ตามหลักจักร 4 ยุทธศาสตร์วิถีชีวิตใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา อธิบายดังนี้

1. หลักสูตรการเรียนการสอน กำหนดจุดมุ่งหมายเนื้อหากิจกรรมการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลไว้ล่วงหน้าอย่างมีแบบแผนเพื่อเป็นแนวทางสำหรับครู ผู้บริหารในการจัดประสบการณ์ต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาในทุกด้าน

2. การจัดการเรียนการสอน ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดซึ่งต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ของผู้สอน

3. สื่อการเรียนการสอน จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการเรียนการสอนซึ่งมีสาระที่เป็นประโยชน์ต่อประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรกำหนด

4. การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน แสดงถึงพัฒนาการความก้าวหน้าและความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน พบว่า ข้อที่มีระดับน้อยที่สุด คือ หลักสูตรมีเนื้อหาสาระในการเรียนรู้เหมาะสม ดังนั้น ผู้บริหารควรจัดประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรให้เหมาะสม

1.2 สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า ข้อที่มีระดับน้อยที่สุด คือ เน้นการจัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนทั้งในห้องและนอกห้องเรียน ดังนั้น ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนฝึกวิเคราะห์หาคำ

1.3 สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า ข้อที่มีระดับน้อยที่สุด คือ ใช้สื่อ e-learning มาช่วยเสริมให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้บริหารควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนสื่อการเรียนการสอนให้ทันสมัยอยู่เสมอ

1.4 สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน พบว่า ข้อที่มีระดับน้อยที่สุด คือ มีการทบทวนเนื้อหาหรือเฉลยข้อสอบเพื่อให้นักเรียนสามารถเข้าใจมากขึ้น ดังนั้น ผู้บริหารควรสนับสนุนให้ครูนำผลการวัดผลและประเมินผลมาใช้ทบทวนความรู้กับผู้เรียน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยโดยเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรมข้ออื่นๆ เช่น อิทธิบาท 4 อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 สัมปยุตธรรม 7 อปริหานิยธรรม 7 เป็นต้น

2.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนเชิงพุทธบูรณาการของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้ง 4 ด้าน เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- คัมภีร์ สุดแท้. (2553). การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก. ดุษฎีนิพนธ์
ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- พระครูปลัดสวຍ ฐิตธมฺโม (บัวแก้ว). (2561). แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียน
พระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสารกิจไพศาล (ณัฐวุฒิ ธรรมจินดา). (2558). แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม
แผนกธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2534). คุณธรรมสำหรับนักบริหาร. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระอดิคุณ ฐิตวโร (เอี่ยมดี). (2558). แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกธรรม สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เพชริน สงค์ประเสริฐ. (2550). การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการโดยยึดหลักการทำงานเป็นทีมใน
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- มานพ พลไพรินทร์. (2555). หลักการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์การศาสนา.
- รวี จันทะนาม. (2557). รูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลในโรงเรียนขนาด
กลาง. ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2546). ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์การศาสนา.
- สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. (2559). จำนวนนักเรียนแผนกธรรม ปี 2559. แหล่งที่มา
<http://www.gongtham.net/> สืบค้นเมื่อ 7 ก.ค. 2564.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*. 30(3). 607-610.